

175 éves a györei templom

Az Árpád-kori Györe falu templomáról, illetve annak papjáról az 1330-as évek pápai tizedjegyzékei emlékeznek meg először. A beszedett tizedek a pápa által tervbe vett keresztes hadjárat anyagi fedezetét biztosították volna. A hadjáratból ugyan semmi sem lett, viszont Györe falu Egyed nevű plébánosa mégis feltűnik ezeken a listákon: 1334-ben 8, majd egy év múlva már 20 báni denárt fizetett.¹

Más középkori írásos adatunk nem maradt fenn róla. 2009 augusztusában tettünk régészeti megfigyeléseket. Ekkorra ugyanis a mai templom körül a felvizesedés problémát okozott az alapfalaknál, ezért körül ásták azokat. A jelenlegi templomhajótól keleti irányban az árokban talált falmaradványok, továbbá a felszíni mérések alapján egyértelművé vált az, hogy keleti irányba volt tájolva a hajdani középkori templom. Vélhetően poligonális szentéllyel rendelkezett, kívül támpillérekkel megerősítve. Emberi csontmaradványok is előkerültek az árokból a templom körüli temetkezés mementójaként. A mai, 1844-ben felépített templom tájolása megváltozott, a szentélye jelenleg északra néz.²

A török hódítást megelőző utolsó magyar összeírás 1542-ben készült el. Ebben az úgynevezett rovásadó jegyzékben említik Györe papját is, aki akkoriban alesperes volt, 1 Ft. 25 denárt fizetett.³

Györét 1543-ban foglalta el a török. Ahmed pasa hadoszlopa hódoltatta e vidéket. A szászi várban lett kialakítva egy kisebb török igazgatási központ, vagyis nahie székhely, amelyhez Györe is tartozott.

A törökök amúgy nem igen foglalkoztak a meghódított területeken élők vallási szokásaival, tehát a győrei templom romosodási folyamata nem nekik köszönhető, hanem a kitartó enyészetnek.

1687-ben Badeni Lajos keresztény csapatai foglalták vissza Györét. Az egyházi igazgatás fokozatosan kezdett helyreállni a püspökség területén a 18. század elejétől.

Ekkoriban fel kellett mérni a helyzetet: mi az, ami megmaradt a hódoltság elmúltával? Így készültek el az úgynevezett kánoni látogatások, amelyek során a pécsi káptalan kiküldött egy kanonokot, aki a helyszínen tájékozódott, majd pedig részletes jelentést közölt. Ezen leírásokban olvashatunk a templomok állapotáról, felszereltségéről, a hívek számáról is. Lássuk tehát, a 18. század e hitelesnek tekinthető forrásait: a kánoni vizitációkat!

1721-ben az egyházlátogatási jegyzőkönyv az akkoriban átmenetileg elnéptelenedett „Györe pusztán” csupasz falakkal álló Kisboldogasszony tiszteletére szentelt templomáról azt írja, hogy szentélye és sekrestyéje boltozott. Van karzata és szószéke, a tetejét csak félig fedte zsindegy, amely meglehetősen rossz állapotú. Nem sokkal ezután, 1729-ben Domsics Mátyás kanonok is megsejmlélte a győrei templomot a kánoni látogatásakor. Ebben az időben a titulusa megváltozott: „Angyalok Királynője” lett, ami az ezt követő vizitákban is így szerepel. Az egyik kő felirata szerint 1557-ben restaurálták először. Majd 1657-ben másodszor, de a tető a hó és az eső miatt már ekkorra elpusztult, így az oldalfalak szétomlottak, a gerendák elkorhadtak, a mennyezet a beszakadás előtti stádiumban volt, a fából készült kórusa szintén elkorhadt. A szentély boltozata is erősen megromlott. Oltára nincs, hanem az erős alépítménybe oltárkövet helyeztek el. E fölött a Szent Szűznek a máriavölgyi csodás képe látható. A templom berendezése hiányos, harangja sincs.⁴

1733-ban egy a kánoni látogatásokhoz tematikájában hasonlatos, de alapvetően világi indíttatású összeírás is elkészült. E szerint 1552-ben építették volna a győrei templomot, szilárd anyagokból. Ez nyilván téves fordításon alapul, így csupán átépítésről beszélhetünk. 1682-ben pedig ismételten felújították. Az összeírás idején, tehát 1733-táján romokban állott a templom a sekrestyéjével együtt.⁵

Látjuk, hogy a török időkre visszatekintve ugyan ellentmondásos dátumadataink vannak. Annyi viszont bizonyos, hogy a hódoltság nehezen múló éveit is folyamatosan használták Győre egykori középkori templomát, sőt a megújításáról is gondoskodtak.

1742-ben Berényi Zsigmond látogatta meg Györét, akinek a feljegyzése szerint az *„...Angyalok Királynője tiszteletére szentelt temploma már összedőléssel fenyeget, ezért szükséges minél előbb helyrehozni az épületet..”* Még ez év jún. 9.-én szentelte be a püspök „Gyüre” egy harangját Szászváron, amely feltehetőleg már nem kerülhetett e régi templom tornyába a romosodási folyamat előrehaladása miatt. Ekkor a győrei templomhoz *„két holdnyi szántó tartozott a Tölgyfa kutnál és a hertelendi pusztán pedig két kaszás rét”.*

1783-ra még inkább rosszabbodott a templom állapota. Ekkor a tornyát nem is használták már, a beszentelt harangot egy külön (véltetően fából készült) harangtoronyra függesztették. A győrei templomot egy évtized múltán *„minthogy régisége miatt annyira megrongyosodott, hogy megjobbitani épen nem lehetett”* 1794-ben elkezdték lebontani. E munkálatok során találtak rá egy négyszögletű kőre, amelyre ez volt írva: *„...Kotsi József reperálta 1554-ik Esztendőben, de azon követ az akkori T. Hegedűs Ferencz Urodalmi Praefektus Úr Pétsre elvitetett...”*

Egy favázás, romokban heverő templomról tudósít ezután a szászvári parókia története: „...így szánta rá magát Scitovszky János pécsi püspök egy teljesen új templom építésére.”⁶

Az új győrei templom alapkövét 1841 június 21.-én tették le. A felszentelésére pedig 1844 augusztus 4.-én került sor. Épült Scitovszky János püspök „...kedves győrei híveinek, hogy hitükben megerősödjenek...”

A felszenteléskor mondott meglehetősen terjedelmes püspöki prédikációból csupán néhány momentumot emelünk ki az alábbiakban. Íme!

„A mai nap határtalan öröme és szívbeli hálaérzetnek napja reám és reátok nézve, győrei keresztény hívek, Krisztusban kedves fiaim! Mert ki ne repdessen örömeiben, kinek szívében ne égjen a hálaérzetem, midőn látja, hogy e templomnak fölemelése és fölszentelésével vége ama, 300 évig tartott lelki gyásznak, mellyel az 1540-ik év után édes hazánkat duló töröknek szentségtelen kezei e helyen föllállott templomnak lerombolása által e község lakóinak okozott...ma- a szomorúság öröme, a lelki gyász lelki vigalomra fordult; mert őseitek szakadatlan ohajtási, a ti esdeklő fohászaitok és az én forró kívánatom-hála az egek urának-szerencsésen beteljesedtek, midőn ma ájtatos könyörgéseket mondva, szent zsoltárokat énekelve, minden szenteket segítségül hiva, e diszes falakat szent olajjal megkentük, szentelt vízzel behintettük, szent Lőrincz és Neitus mártírok ereklyéit ezen oltárba betettük és ezen ünnepélyes mód által az egy élő Istennek és senki másnak imádására és keresztelő szent János tiszteletére fölavattuk, fölszenteltük.”- indította beszédét a főpásztor.

Ezután szólt a templomok felszenteléséről a régebbi korokban, a görögöknél, a rómaiaknál, majd pedig a zsidók, Salamon király által

felszentelt jeruzsálemi templomáról. Végül a felszentelés katolikus liturgikus mozzanatait ismertette, magyarázta el a megjelent híveknek.

Ünnepélyes processióval hozták be két kora keresztény szent ereklyéjét. Mindkettőjükéről megemlékezett a főpásztor.

„...hogy ez oltárban sz. Lőrincz mártir ereklyéi fekszenek, ki annyira ragaszkodott Jézus szent hitéhez, hogy sirva irigylette szent Xistus püspökének a vesztőhelyrei kivezettetését, megöletését, és hogy örömmel feküdt le utána három nappal a vasrostélyra, hogy elevenen megsüttessék. Fordits meg, ugymondá e hitbajnok kinzójának, nagyobb levén... a szent hit iránti szeretetének tüze, melly belül égette, mint a parázstüze, melly külsőleg sütötte.”

A másik kevésbé ismert vértanúról is beszélt: *„...ezen oltárba szent Neitus vértanú csontjai is fekszenek, ki fiatal korában a főhivatalokról lemondván és fenyegetésektől nem rettegván, a tyrannus előtt eltökélett erős lélekkel vallá Jézus tanításának elkerülhetetlen szükségességét az üdvösségre, miértis feje vétetett”.*

Ezután a templom oltárképéről mondta: *„...Ime e szent kép keresztelő Szent Jánost, választott pártfogótokat ábrázolja, kinél Krisztusnak nyilatkozása szerint nem született nagyobb az emberek között...ha reá tekintetek, kövessétek őtet az alázatosságban, mellytől ő élesztetvén, habár Jézusnak keresztelő papja volt, mégis érdemetlennek tartá magát Jézusnak a saruit megoldani.”*

Az első szentmise áldozat bemutatása előtt a győreiekért könyörögtek *„...e helység minden lakosiért, hogy e szent hajlékban dicsérjék maradékaik századokon keresztül a Mennyei Atyát, és kit ez küldött a Krisztus Jézust a Szentlélekben.”*

„Oh nagy Isten, leborulva és esdekelve kérünk, hallgasd meg első kérésünket, könyörgésünknek zsenyélyét e szent hajlékban, mert mondád: hogy nyitva lesznek szemeid, és figyelmeznék füleid annak könyörgésére, ki e szent helyen imádkozandik. Ugy legyen. Amen.”⁷

A korabeli egyházi sajtó is hírt adott a fölszentelésről. Nagy népsokaság gyűlt össze ekkor, a papok püspökük fogadására indultak. Mielőtt a felszentelésre váró templomba bementek volna háromszor kerülték meg azt, Szent Lőrinc és Szent Neitus mártírok ereklyéivel *„...mire a főpap a főajtót megilletvén pásztorbotjával, bebocsáttatni kért, s ezt a körmenettel háromszor ismételvén, megnyitlak az ajtók...Leírhatatlan pillanat volt ez!”*

Amíg a felszentelési szertartás folyt a templomban, addig kint Rihmer Bódog pécsi kanonok, apát úr szónokolt a német ajkú híveknek. Azért, hogy a nép számára még emlékezetesebb legyen, e jeles napon volt egy házasságkötés, három keresztelő meg több bérmálkozó is.⁸

A templomot 1843-ban Frabert Péter festette ki *„elég művésziiesen és tartósan”*. Valóban, hiszen 90 év elteltével kellett csak az alsó részeket kb. 2 méter magasságig újrifesteni. Erre 1933 augusztus folyamán került sor a sekrestyével együtt. Slimpl (?) János végezte a javításokat és az újra festést. Munkája közben a szószék melletti sarokban felfedezte az első templom festőről, Frabert Péterről szóló latin feliratot.⁹

A györei templom hossza 21 méter, szélessége 8 méter, magassága pedig 9 méter. A tornyában, amely 27 méter magasra nyúlik az első világháborúig 4 harang lakott, de ezek közül a rekvirálás során csupán egy maradt meg. Ez az állapot eltartott 1935-ig. Már egy évvel korábban Timár János kántortanító szorgalmazására a györei iskolások többször előadtak pásztorjátékokat és műkedvelő színdarabokat. Ezek bevételei jelentősen hozzájárultak ahhoz, hogy

ismét helyreálljon a harangok régi száma: „...*van tehát ott is négy kisebb harang. Nagyobbakhoz hiányzott a pénz és a toronyban a hely.*”-írta Rudolf Mátyás plébános 1935-ben. A templom szintén elrekvirált orgonájának sípjait még 1928-ban sikerült pótolni: két év földbérlet megtakarításból. Az Angster cég nem csupán a sípokat pótolta, hanem teljesen kitisztították és egy regiszterrel bővítették az orgonát. A hitközség vállalta a szállítási költségeket, továbbá a két munkásnak az egy héten át tartó teljes ellátását.¹⁰

Két tragikus baleset siettette a győrei templomra a villámhárító feltételét. Kovács Erzsébetet 1918 június 30.-án sújtott halálra a villám a templom hátsó padján ülve, a délutáni litániára összegyűlt hívek közül többen megsérültek. Erről a korabeli sajtó is beszámolt. 1924-ben pedig egy 13 éves gyermek lett az áldozat: „...*ápr. 11.-én délután 5 órakor nagy égi háború kezdődött, midőn a kis Borsos Mihály öregatyjával Kovács Józseffel litániára elsőt harangozott. Harangozás után a fiú kilépve a templomból villámtól sújtva féloldalán balról annyira megégett, hogy két heti iszonyatos kínszenvedés után április 26.-án meghalt.*”-olvassuk a parókia történetében. Ezután hatósági rendeletre azonnal villámhárító készült, amelyet Szieb István szászvári bádogos szerelt fel.¹¹

1932-ben a templom kerítés falát kellett 16 méter hosszúságban újraépíteni a tanítói kert mentén, mivel az bedőlt a felvizesedés miatt. Októberben az egész torony a tetőzet és az oldalfalak lettek tatarozva, meszelve illetve befestve. Az ehhez szükséges 1500 pengő összeget az évek óta betétben gyűjtött templom föld jövedelmei biztosították. 1942-ben a templom faszerkezetében egy váltó gerenda teljesen elkorhadt, amelyet cserélni kellett. Egy mecseknádasdi ácsmester végezte el ezt a munkát.¹²

A győrei hívek 1945-ben az egyházmegyei hatósághoz folyamodtak önálló lelkészség kialakítását szorgalmazva. Azzal érveltek, hogy csak így lehet megmenteni az elkobzástól a győrei határban lévő 18 holdnyi javadalmi földet. Sikerült Mázát is megnyerniük, így a püspök a szervezéshez Sudár Imre személyében biztost küldött ki, aki eleinte a volt evangélikus tanítói lakásban élt. Dotáció fejében felajánlották az eddig fizetett párbért és a két község határában lévő földeket. Máza ezután filiaként kapcsolódott Győréhez, ahol 1954-re elkészült a plébániaház. 1985-ig tartott ez az önálló plébánia időszak, azóta Györe ismét Szászvárhoz tartozik.¹³

Patton Gábor

Jegyzetek:

1. Ipolyi Arnold Szerk.: Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia Series I. Tomus I. Bp. 1885-260, 286, 311. p. Solymár Imre: Fejezetek Györe történetéből In: Tolna Megyei Levéltári füzetek 6. Szerk.: Dobos Gyula Szekszárd 1997-9. p. Timár György: Tolna megye templomos helyei In: Tolna Megyei Levéltári Füzetek 7. (1999)-286. p. K. Németh András: A középkori Tolna megye templomai Pécs 2011-71. p.
2. Patton Gábor régészeti helyszínelés Györe templom 2009 aug. 22. kézirat.
3. Timár György: Alsómocsolád és környéke a középkorban és a török hódoltság idején In: Alsómocsolád Községtörténeti monográfia I. Szerk.: Füzes Miklós Alsómocsolád 1998-45. p.
4. Brüstle Josephus: Recensio universi cleri dioecesis Quique-Ecclesiensis Quinque-Ecclesiis tom. IV. 1880- 542.p. Merényi Ferenc: Domsics Mátyás

egyházlátogatása (Canonica Visitatio) Baranyában 1729-ben Pécs 1939-31-32. p. A templom javadalmi ekkor: „...a Cherrallya nevű dűlőben három hold, de ennek is egy része cserjés, a másik az Erdőszéle-dűlőben egy hold és mellette a plébániakert, amelyet néhai Szeli György hagyományozott erre a célra...” Solymár: i. m.-22-23. p. K. Németh: i. m.-71. p. A védőszent változásáról Id.: Timár György: Patrocíniumok Baranya vármegyében a 18. század első évtizedeiben In: Fedeles Tamás-Varga Szabolcs Szerk.: A pécsi egyházmegye a 17-18. században Seria Historiae Dioecesis Quinqueecclesiensis I. Pécs 2005-171. p.

5. Acta Cassae Parochorum. Egyházmegyék szerint besorolt iratok 4. füzet. Nagyváradi, munkácsi, besztercebányai, nyitrai, rozsnói, szombathelyi és szepesi egyházmegye 1733-1799. Művészettörténeti adatok. Szerk.: Henszlmann Lilla Bp. 1973-202. p. K. Németh: i. m.-71. p.

6. Gózsy Zoltán-Varga Szabolcs: Visitatio Canonica Dioecesis Quiqueecclesiensis 1738-1742 In: Seria Historiae Dioecesis Quinqueecclesiensis V. Pécs 2009-200-201. p. Petrovich Ede: Adalék a pécsi harangöntő műhely történetéhez In: Baranyai helytörténetírás (1972. évf.) Pécs 1973-197. p. Solymár: i. m.-9, 25, 45-46. p. K. Németh: i. m.-71. p. Cserna Anna-Kaczián János: Egyed Antal összeírása és korrajz Tolna megyéről Szekszárd 1986-91-93. p.

7. Scitovszky János: Templom fölkenetéskor. Gyürén, augusztus 4.-én In: Egyházi beszédek a nagymélt. nagy-kéri Scitovszky János pécsi püspök által mondottakból. Pécs 1844-233-241. p. Solymár: i. m.-46-50. p.

8. „Egy szemtanu” szerkesztői levél. In: Religio és Nevelés 1844. évf.II.-109-110. p. Solymár: i. m.-51. p.

9. Pécsi Egyházmegyei Levéltár (továbbiakban: PEL. rövidítéssel) Historia Parochiae Szászvár II. k. PEL.III.128_szaszvar_historia_vol_II_diversa_0049

10. PEL. III. 128_szaszvar_historia_vol_II_diversa_0027,0056,0064 Fricssy Ádám (szerk.): A pécsi egyházmegye schematismusa Pécs 1991-163. p.

11. PEL. III. 128_szaszvar_historia_vol_II_diversa_0012 Friss Ujság (23. évf.) 154. sz. 1918 júl. 5. -3. p.

12. PEL. III. 128_szaszvar_historia_vol_II_diversa_0043, 0090

13. PEL. III.128_szaszvar_historia_vol_II_diversa_0102 Friczy: i. m.-163,
166. p.